

What Do We Understand About Childrens's Well Being? A Case Study of Gaya Island, Sabah

Apakah yang Kita Faham Mengenai Kesejahteraan Kanak-Kanak? Kajian Kes Di Pulau Gaya, Sabah

Saidatul Nornis Hj. Mahali*, Getrude Cosmas, Chua Bee Seok

Pusat Penyelidikan Pulau-Pulau Kecil (SIRC), Universiti Malaysia Sabah, 88400 Kota Kinabalu, Sabah

*Corresponding author: saidatul@ums.edu.my

Article history: Received:02 March 2018 Received in revised form: 14 November 2018 Accepted: 31 November 2018 Published online: 31 December 2018

Abstract

The aim of this study is to develop a better understanding of well-being concept as it relates to the children at Gaya Island. This study also focuses on quality of relationships of the children with others and their link with children's happiness with life. Data for this study were obtained from 223 children with age ranged from 10 to 12 year old in the only one primary school at Gaya Island, Sabah. The Good Childhood Index was used to measure overall well-being and in relation to 10 aspects of the life of children. It includes a single-item measure of happiness with life as a whole, a five-item measure of overall life satisfaction. The results indicated that children in Gaya Island tend to be happy - the mean score on 10 point scale was 8.18. Around 7% of the children scored below the mid-point on this scale or around 16 out of 223 young people were more unhappy than happy. For life satisfaction scale, the score can range from 5 to 25. Again the result showed the life satisfaction of the children at Gaya Island was generally positive. The mean score on this scale was 19.22. Around 2.7% of children at Gaya Island scored below the mid-point of 15 on this scale. The result indicated that the choices in life and health condition were positive predictors of children's happiness. Findings also showed well-being factors; relationship with family, choices in life, and appearance were significant predictors of Gaya Island's children life satisfaction.

Keywords: Children's well-being, life satisfaction, happiness with life, Gaya Island, Kota Kinabalu

Abstrak

Kajian ini bertujuan membentuk pemahaman lebih baik mengenai konsep kesejahteraan kanak-kanak di Pulau Gaya. Pulau Gaya terletak kira-kira 10 minit menaiki bot dari Kota Kinabalu, Sabah. Kajian ini juga bertumpu kepada kualiti hubungan kanak-kanak dengan orang lain dan kaitannya dengan kebahagiaan hidup kanak-kanak. Data kajian ini diperolehi daripada 223 orang kanak-kanak berumur antara 10 hingga 12 tahun di sebuah sekolah rendah di Pulau Gaya, Sabah. *The Good Childhood Index* digunakan untuk mengukur kesejahteraan keseluruhan kanak-kanak berkaitan dengan 10 aspek kehidupan. Indeks ini juga mengandungi satu item yang digunakan untuk mengukur kebahagiaan hidup secara keseluruhan dan, lima item yang digunakan untuk mengukur kepuasan hidup keseluruhan. Keputusan kajian menunjukkan bahawa kanak-kanak di Pulau Gaya adalah sangat gembira terhadap kehidupan mereka. Skor min pada skala ini adalah 8.52. Sekitar 4.4% daripada kanak-kanak dalam kajian ini melaporkan skor di bawah titik tengah, iaitu 5 bagi skala ini. Bagi skala kepuasan hidup, skornya berkisar antara 5 hingga 25. Sekali lagi hasil menunjukkan kepuasan hidup kanak-kanak di Pulau Gaya umumnya adalah positif. Skor min pada skala ini 19.22. Dapatkan juga menunjukkan bahawa terdapat 2.7% atau 6 orang daripada 223 orang kanak-kanak di Pulau Gaya yang melaporkan kepuasan hidup mereka rendah daripada skor pertengahan bagi skala ini. Dapatkan menunjukkan faktor kesejahteraan, iaitu pilihan dalam kehidupan dan kesihatan dimiliki memberi sumbangan positif signifikan kepada kebahagiaan hidup secara keseluruhan kanak-kanak di Pulau Gaya. Dapatkan juga menunjukkan hubungan dengan keluarga, pilihan dalam hidup, benda yang dimiliki dan faktor keterampilan diri merupakan peramal signifikan kepada kepuasan hidup kanak-kanak di Pulau Gaya.

Kata Kunci: Kesejahteraan kanak-kanak, kepuasan hidup, kebahagiaan hidup, Pulau Gaya, Kota Kinabalu

© 2019 Penerbit UTM Press. All rights reserved

1.0 PENGENALAN

Dalam setiap Negara, penduduknya dianggotai oleh lelaki, wanita, dan kanak-kanak. Kanak-kanak merupakan generasi penyumbang dan aset kepada sesebuah Negara. Kanak-kanak yang menjadi generasi muda kini adalah sumber tenaga kerja kepada Negara pada masa akan datang. Justeru, setiap keluarga di Negara ini perlu menghargai dan menjaga kanak-kanak dengan baik agar mereka menjadi manusia berguna kepada Negara dan memiliki sahsiah yang baik untuk diteladani.

Malaysia misalnya, telah memaktubkan Dasar Kanak-Kanak Negara yang menyarankan salah satu objektif berikut, iaitu setiap kanak-kanak mempunyai hak untuk hidup dengan diberi jagaan, pemeliharaan, kasih sayang, perkhidmatan kesihatan, sokongan dan bantuan sosial. Satu perkara yang paling ketara dalam objektif tersebut ialah kanak-kanak perlu mendapat keriangnan pada usia muda

mereka. Dengan keriang dan kegembiraan maka, kanak-kanak akan membesar dengan pembentukan pemikiran yang positif, gaya hidup positif dan mempunyai tingkah laku serta emosi yang positif juga. Kecenderungan yang positif dalam diri setiap kanak-kanak secara tidak langsung akan membentuk generasi muda Malaysia yang baik dan positif juga.

Dalam konteks Malaysia juga, satu jawatankuasa yang dinamakan sebagai Jawatankuasa Kebajikan Kanak-kanak (JKK) ditubuhkan pada tahun 1949 menerusi Akta Mahkamah Juvana 1947 (JKKM, 2015). Ia ditubuhkan untuk menjaga kebajikan dan kesejahteraan kanak-kanak di Negara ini. Rentetan itu, kemudiannya dibentuk Majlis Kebajikan Kanak-kanak Malaysia (MKKM atau *The Malaysian Council For Child Welfare*) ditubuhkan pada 1954 (MKKM, 2011). Majlis ini merupakan badan bukan kerajaan yang dibentuk untuk membantu dan melengkapkan usaha kerajaan bagi meningkatkan kesejahteraan kanak-kanak di negara ini. Dua matlamat penubuhan MKKM, iaitu (i) untuk meningkatkan kesejahteraan kanak-kanak; dan (ii) untuk membangunkan generasi sihat serta bermaklumat yang penyayang, beretika dan bersedia berperanan efektif untuk pembangunan negara.

Malaysia juga menyediakan indeks untuk menilai tahap kesejahteraan dan kebahagiaan kanak-kanak, iaitu tahap tekanan, kesihatan, kehidupan keluarga, kepuasan kerja, pendapatan, spiritual, kejiwaan, komuniti, keselamatan, kemudahan awam, perkhidmatan, perwakilan politik dan persekitaran. Indeks Kesejahteraan Keluarga yang dikeluarkan oleh Lembaga Penduduk dan Pembangunan Keluarga Negara pula mengukur kesejahteraan keluarga, namun tidak memfokus kepada kanak-kanak (LPPKN, 2014).

Justeru, keadaan persekitaran hidup berkait dan mampu menentukan perkembangan seseorang kanak-kanak sama ada menjadi positif atau sebaliknya. Oleh yang demikian, kesejahteraan kanak-kanak perlu diambilkira sebagai salah satu perkara yang perlu ditangani baik di Malaysia.

■ 2.0 SOROTAN LITERATUR

Perubahan zaman menuntut setiap bangsa untuk bersaing menjadi lebih baik dan maju ke hadapan bagi mengelak diri daripada terus ketinggalan. Untuk terus bersaing dan berasimilasi dengan persekitaran moden ini, sesuatu bangsa itu perlu meningkatkan kualiti hidupnya. Dalam situasi ini, kualiti sesebuah bangsa itu sering disinonimkan dengan kualiti manusianya. Situasi tersebut merupakan realiti yang terpaksa dihadapi oleh sesebuah bangsa untuk berada di aras kesejahteraan hidup dengan cara mengukuhkan sumber alam dan sumber manusia.

Pengukuran kesejahteraan hidup sesebuah bangsa dilihat sebagai sesuatu yang tidak mutlak. Hal ini disebabkan cara setiap bangsa itu menempatkan diri mereka di aras kesejahteraan dilihat secara meluas dan tidak terikat dengan pengukuran yang mutlak. Dalam konteks ini, keberadaan kesejahteraan sesebuah bangsa mempunyai standardnya yang tersendiri berdasarkan kepada persekitaran yang dianuti oleh mereka. Biasanya, cara pandang manusia kini terhadap kesejahteraan itu ditandai dengan sifat-sifat material (fizikal) seperti bangunan, kenderaan, teknologi serta industrialisasi. Cara pandang seperti ini dilihat sempit kerana kesejahteraan manusia boleh dipandang dari sisi bukannya fizikal semata-mata. Untuk mencapai kesejahteraan itu, individu mahupun komuniti itu perlu melihat diri mereka, sama ada kehidupan yang dilalui sekarang memuaskan ataupun berada dalam kesengsaraan untuk mencapai kehidupan hidup yang lebih baik.

Persoalan ini sebenarnya berada dalam kehendak mana-mana manusia, justeru apabila timbul usaha untuk mencari kehidupan yang lebih baik bukanlah sesuatu yang menghairankan bagi seseorang manusia. Lantaran itu, makalah ini diusahakan untuk meneliti pemahaman komuniti Ubian di Pulau Sapangar terhadap konsep kesejahteraan dan kepuasan dalam hidup. Apatah lagi mereka perlu bersaing untuk memartabatkan komuniti mereka dengan ruang dan peluang yang ada serta cabaran yang harus mereka ditempuhi untuk memastikan diri dan komuniti berada dalam kesejahteraan, kepuasan dan keberkesanan yang baik.

Kesejahteraan mempunyai pengertian yang luas dan beberapa pendekatan. Menurut sarjana Barat seperti Freidlander, konsep kesejahteraan sosial adalah suatu program yang didasari oleh kerangka pemikiran ilmiah dalam memenuhi keperluan-keperluan asas manusia (Anggraeni, 1996). Kesejahteraan sosial menurut Pertubuhan Persatuan Bangsa-Bangsa Bersatu (PBB) pula ialah kegiatan yang terorganisasi, yang ditunjukkan untuk membantu individu atau masyarakat dalam memenuhi keperluan-keperluan asas dan pembangunan kesejahteraannya yang sesuai dengan kepentingan keluarga dan masyarakat (Anggraeni, 1996).

Konsep kesejahteraan sosial berasal daripada konsep asas “kesejahteraan”. Menurut Camfield, Streuli dan Woodhead (2008), “kesejahteraan” (*well-being*) merupakan satu konsep yang integratif memandangkan, ia diterima pakai dan dikaji dalam pelbagai bidang. Apabila tema “kesejahteraan” digabungkan dengan tema “sosial”, liputannya lebih bersifat makro kerana unsur kemasyarakatan dan kehidupan masyarakat dimasukkan ke dalam pendefinisian. Perkataan “kesejahteraan” tidak bermakna jika dibincangkan di luar konteks hidup masyarakat. Justeru, tema “sosial” dalam konsep “kesejahteraan sosial” membawa konotasi kehidupan masyarakat. Tema “sosial” dalam konsep tersebut juga menunjukkan kesejahteraan berlaku dalam sistem sosial yang dilingkungi oleh anggota masyarakat dan sistem-sistem yang ada dalam sesebuah masyarakat. Cerapan konteks kemasyarakatan ke dalam tema “kesejahteraan”, “kesejahteraan sosial” adalah mengenai kualiti dan kesejahteraan hidup masyarakat (Siti Hajar, 2011). “Kesejahteraan sosial” juga membawa makna hidup yang baik, selamat, makmur, harmoni, maju, berbudi pekerti mulia dan adil (Siti Hajar, 2012). Kesejahteraan sosial terhasil daripada pelaksanaan dan penyampaian serangkaian polisi sosial, peraturan, program dan perkhidmatan sosial. Kesejahteraan hidup atau kesejahteraan sosial juga merupakan matlamat akhir (*ends*) kebajikan sosial (Siti Hajar, 2012).

Di Malaysia, keluarga yang sejahtera merupakan salah satu indikator dalam menentukan Indeks Kualiti Hidup (EPU, 2011). Keluarga yang sejahtera dalam laporan Indeks Kualiti Hidup di Malaysia merujuk kepada keluarga yang tidak mengalami konflik rumahtangga hingga mengakibatkan perceraian, anak-anak dalam keluarga tidak bertingkah laku delinkuen atau tidak terlibat dengan aktiviti jenayah, dan purata pendapatan isi rumah yang tinggi (EPU, 2011). Ini menunjukkan perbincangan mengenai kualiti hidup tidak boleh mengelak daripada membincangkan konsep kesejahteraan.

Daripada perspektif bidang Dasar dan Kebajikan Sosial pula, masyarakat yang sejahtera, atau “kesejahteraan sosial” ataupun sejahtera secara sosial bererti bebas daripada penyakit, penganiayaan dan kemiskinan, serta mempunyai pekerjaan untuk menyara kehidupan dan berupaya untuk menjalankan fungsi sosial yang telah ditetapkan secara berkesan (Dolgoft & Feldstein, 2000). “kesejahteraan” digunakan bagi merujuk kepada keadaan hidup keluarga yang harmoni, kemampuan anggota keluarga menjalankan fungsi mereka dengan baik, serta kemampuan anggota keluarga memenuhi keperluan hidup anggota mereka (Camfield et al., 2008; Collins et al., 2007). Justeru, bidang ini mentafsirkan keluarga yang sejahtera adalah keluarga yang harmoni, mampu berfungsi dengan baik dan dapat memenuhi keperluan hidup ahlinya (Collins et al., 2007). Keluarga yang sejahtera juga merupakan keluarga yang mempunyai hubungan

keluarga yang baik, situasi ekonomi yang stabil, sihat, berada dalam persekitaran yang selamat dan mempunyai keteguhan agama (Noraini, Ghandi, Ismahalil & Saodah, 2012). Umumnya, kesejahteraan lebih dikenali sebagai konsep yang mempunyai pelbagai perspektif kerana tiada pemahaman tunggal untuk memahami konsep kesejahteraan (Gabhainn & Sixsmith, 2005).

Haris Abd. Wahab (2010) pula menyatakan kesejahteraan merupakan matlamat yang ingin dicapai oleh semua individu, keluarga dan komuniti. Ia merupakan elemen utama dalam menentukan tahap pembangunan sesebuah komuniti. Konsep kesejahteraan menjelaskan strategi merubah sesebuah komuniti berdasarkan pendekatan yang berkaitan dengan aspek pengurusan masalah sosial, pemenuhan keperluan hidup dan penyediaan peluang mobiliti sosial dalam komuniti. Pemahaman terhadap ketiga-tiga elemen kesejahteraan ini akan membantu pembuat dasar dan pelaksana program dalam melancarkan usaha meningkatkan kualiti hidup individu, keluarga dan komuniti. Seterusnya, Johnston et al. (2000) menyatakan konsep kesejahteraan ialah darjah sejauh mana keperluan dan kehendak penduduk dipenuhi. Ia menggambarkan kualiti hidup yang dinikmati oleh individu atau kumpulan. Kualiti hidup pula ialah keadaan kesejahteraan penduduk yang ditanggapi atau sepertimana dikenal pasti melalui penunjuk atau indikator. Secara luas kesejahteraan boleh diertikan sebagai satu proses pelbagai dimensi yang melibatkan kesejahteraan kedua-dua aspek kuantiti dan kualiti dalam kehidupan masyarakat. Justeru, kesejahteraan lebih mudah difahami melalui pencerakinan komponennya (Asmah Ahmad & Rosniza Aznie, 2011). Ia menggambarkan kualiti hidup yang dinikmati oleh individu atau kumpulan. Kualiti hidup pula ialah keadaan kesejahteraan penduduk yang ditanggapi atau seperti mana dikenal pasti melalui petunjuk atau indikator. Secara luas, kesejahteraan boleh diertikan sebagai satu proses pelbagai dimensi yang melibatkan kesejahteraan kedua-dua aspek kuantiti dan kualiti dalam kehidupan masyarakat. Justeru, kesejahteraan sosial lebih mudah difahami melalui pencerakinan komponennya.

Siti Hajar Abu Bakar Ah, Noralina Omar & Zaiton Azman (2017) telah mengkaji tentang penyertaan sosial yang berlangsung dalam kehidupan masyarakat. Secara khusus mereka meneliti kesejahteraan hidup kanak-kanak sekaligus, mendorong kanak-kanak untuk memberi sumbangan aktif dalam komuniti. Hasil kajian mendapati bahawa tahap kesejahteraan kanak-kanak miskin di Malaysia masih berada pada tahap sederhana. Dalam konteks penyertaan sosial mengambil kira 'dengan siapa' kanak-kanak melakukan aktiviti (Levasseur et al. 2010) kerana kanak-kanak perlu menyertai aktiviti dalam pelbagai organisasi formal dan tidak formal, dan di dalam ruang fizikal dan sosial yang berbeza untuk proses pengembangan diri (Lindstrom, Hanson & Ostergen 2001). Dapatan itu merupakan satu input penting dalam sebarang usaha untuk mengubahsuai Dasar Kanak-kanak Negara. Ia juga penting untuk merancang program intervensi sosial yang berkesan, yang dapat meningkatkan lagi kesejahteraan subjektif kanak-kanak.

Tahap kesejahteraan dititikberatkan dalam komuniti moden hari ini kerana kebanyakan mereka telah didedahkan dengan hak dan peluang untuk merealisasikan potensi kehidupan sosial mereka. Kesejahteraan mempunyai hubungan langsung dengan kualiti hidup komuniti. Apabila keadaan kesejahteraan hidup baik, ia akan dapat memastikan tahap perkembangan dan kemajuan masyarakat yang ingin dan juga dicapai akan dapat direalisasikan (Haris Abd. Wahab, 2010). Tuntasnya, kesejahteraan merupakan matlamat yang ingin dicapai oleh setiap manusia. Hal ini termasuk juga kepada komuniti Ubian di Pulau Sapanggar, Sabah yang ingin mencapai matlamat seperti keperluan asas hidup dan kepentingan mereka. Dengan tercapainya matlamat tersebut, maka mereka dapat menggerakkan taraf sosial dan memartabatkan komuniti.

Pemahaman tentang kesejahteraan sebelum ini telah menjelaskan bahawa usaha kesejahteraan merupakan usaha dalam memenuhi hak dan matlamat yang berhak diperoleh bagi setiap individu, keluarga dan komuniti. Oleh itu, bahagian ini akan membincangkan usaha memenuhi hak atau keperluan komuniti Ubian melalui ruang serta peluang yang sedia ada bagi mencapai matlamat kesejahteraan hidup. Mengikut Midgley (1995) dalam Haris Abd. Wahab (2010), kesejahteraan sesuatu komuniti ditentukan oleh tiga aspek, iaitu pengurusan masalah sosial, pemenuhan keperluan hidup dan peluang mobiliti sosial dalam masyarakat. Kewujudan ketiga-tiga elemen kesejahteraan sosial ini akan menyediakan masyarakat dengan keadaan persekitaran yang selamat, kepuasan menyeluruh terhadap hidup, meningkatkan keberkesanan hidup serta memaksimumkan peluang mobiliti sosial. Dengan itu, ahli komuniti bebas untuk membangunkan potensi diri, terlibat secara aktif dalam aktiviti yang dilaksanakan dan memberi sumbangan kepada komuniti secara keseluruhannya (Adriaansens, 1994; Fraser & Gordon, 1994; Midgley, 1995).

Dengan perkataan lain, kesejahteraan sosial membawa maksud berada dalam keadaan sihat, gembira dan bebas mengikut kemahuan individu dan sesebuah masyarakat (Zimmerman, 1992). Mengaplikasi makna ini ke dalam kehidupan harian, Zimmerman seterusnya mengatakan kehidupan individu dilihat sebagai sejahtera apabila ia boleh menjalankan perannya dengan berkesan, bebas daripada penyakit dan ancaman bahaya, serta bebas melakukan aktiviti harian tanpa banyak halangan. Kehidupan masyarakat pula dikatakan sejahtera apabila masyarakat tersebut hidup harmoni dalam persekitaran yang selamat, yakni aspek kebajikan mereka dipelihara, dan dapat menghasilkan generasi yang produktif. Semua perkara tersebut boleh dicapai sekiranya kadar kemiskinan dan pengangguran dapat dikurangkan, perkhidmatan penjagaan kesihatan dapat ditingkatkan serta pencapaian akademik generasi muda menunjukkan kemajuan.

Kruger (2011) pula berpandangan bahawa konsep kesejahteraan sosial bersifat subjektif. Ini kerana penilaiannya melibatkan pelbagai domain kehidupan seperti mempunyai keperluan yang mencukupi untuk hidup sihat dan gembira, keadaan kewangan yang baik, kerjaya dan perhubungan sosial yang baik (Kruger, 2011). Kesejahteraan sosial ialah keadaan hidup seharian individu atau masyarakat yang dinilai melalui pencapaian suatu usaha dalam hidup. Selain itu, Kruger (2011) juga mendapati yang konsep kesejahteraan sosial juga merangkumi ketiadaan faktor negatif dalam hidup seperti tekanan, kekecewaan dan kegagalan. Keadaan hidup menjadi tidak sejahtera apabila banyak perkara negatif seperti kekecewaan, pengangguran, dan tidak mempunyai kewangan yang mencukupi untuk memenuhi keperluan hidup dan ancaman keselamatan berlaku dalam hidup. Sebaliknya, keadaan hidup yang sejahtera wujud apabila perkara-perkara yang positif seperti perasaan gembira, berjaya dalam kerjaya, mempunyai kesihatan yang baik, dapat meluangkan masa berkualiti bersama keluarga dan rakan berlaku dalam hidup. Dirumuskan bahawa kesejahteraan adalah keperluan hidup yang dapat dipenuhi, berfungsi secara sosial dengan baik, berkeupayaan membuat penyesuaian dengan keadaan persekitaran yang mencabar, hidup dengan selamat, selesa, gembira, harmoni serta, memperoleh akses kepada pelbagai perkhidmatan yang diperlukan oleh ahli-ahlinya.

■ 3.0 KERANGKA TEORI

Kesejahteraan subjektif merujuk kepada bagaimana seseorang individu menilai kualiti pengalaman hidup mereka sama ada dari segi respons emosi mereka, kepuasan hidup global mahupun domain khusus (Diener, Suh, Lucas, & Smith, 1999). Pelbagai konsep

kesejahteraan *subjective well being* (SWB) telah dikemukakan oleh pengkaji-pengkaji lepas. Dalam kajian ini, model kesejahteraan subjektif yang dicadangkan oleh Diener et al. (1999) dijadikan rujukan. Dalam model Diener et al., kesejahteraan subjektif didakwa adalah satu konstruk yang multidimensi. Konstruk ini yang merangkumi kesan positif (afek positif, iaitu emosi positif kerap berlaku seperti kegembiraan dan minat), afek negatif (iaitu emosi negatif jarang berlaku, seperti kemarahan dan kebimbangan), dan penilaian kognitif terhadap kualiti hidup secara keseluruhan (iaitu kepuasan hidup global) atau domain tertentu (misalnya, hubungan dengan keluarga, pengalaman di sekolah). Mengikut model ini, seseorang yang mempunyai pengalaman kesejahteraan subjektif yang tinggi kerap mengalami emosi positif, jarang mengalami afek negatif dan mempunyai tahap kepuasan hidup global dan domain khusus yang tinggi.

Huebner dan Dew (1996) telah mendefinisikan konstruk kesejahteraan subjektif kanak-kanak sama seperti konsep kesejahteraan subjektif orang dewasa. Namun, hasil korelasi konstruk dengan konstruk lain adalah berbeza mengikut kumpulan ini. Misalnya, dimensi hubungan dengan ibu bapa dan guru sekolah telah dikenal pasti sebagai peramal signifikan kepada kepuasan hidup global bagi kanak-kanak dan awal remaja (Suldo, Riley, & Shaffer, 2006; Vecchio, Gerbino, Pastorelli, Del Bove, & Caprara, 2007), sementara, dimensi kebimbangan tentang penampilan fizikal dan hubungan romantik pula adalah peramal signifikan kepada kepuasan hidup bagi remaja dan mereka dalam peringkat awal dewasa (Zullig, Huebner, Patton, & Murray, 2009). Tahap kepuasan kerja dan perkahwinan telah dikenal pasti sebagai peramal utama di kalangan orang dewasa muda, sementara kepuasan terhadap hubungan rakan sebaya dan kesihatan adalah peramal penting bagi individu peringkat dewasa akhir (Anderson, Christenson, Sinclair, & Lehr, 2004)

■4.0 METODOLOGI

4.1 Responden dan Tempat Kajian

Responden kajian ini terdiri daripada 223 orang kanak-kanak yang tinggal di Pulau Gaya. Kajian ini dijalankan di sebuah sekolah kebangsaan rendah di Pulau Gaya. Sekolah berkenaan mempunyai jumlah pelajar lebih daripada 1,100 orang. Dengan mengambil kira tahap kefahaman dan pembacaan kanak-kanak, kajian ini hanya dijalankan ke atas kanak-kanak yang berumur 10 tahun ke atas. Metod pemilihan sampel adalah secara persampelan rawak mudah, iaitu kanak-kanak yang telah dikenal pasti oleh guru boleh membaca dan faham soalan yang ditanya. Pulau Gaya terletak kira-kira 10 minit menaiki bot dari bandaraya Kota Kinabalu, Sabah. Terdapat lebih kurang 6000 orang penduduk di pulau ini. Penduduk Pulau Gaya terdiri daripada etnik Bajau Ubian dan Bangsa Moro, iaitu mereka yang pada suatu ketika dulu adalah rakyat Filipina yang menjadi pelarian ke Sabah. Di pulau ini terdapat beberapa buah kampung yang masing-masing mempunyai identiti dan budaya tersendiri.

Demografik responden kajian, daripada 223 orang kanak-kanak yang terlibat seramai 75 orang kanak-kanak lelaki (33.6%) dan 148 orang kanak-kanak perempuan (66.4%). Umur kanak-kanak ini berkisar di antara 10 hingga 12 tahun iaitu, kanak-kanak darjah empat hingga darjah enam. Seramai 81 orang kanak-kanak (36.3%) berumur 12 tahun dan masing-masing 71 orang kanak-kanak (31.8%) berumur 10 dan 11 tahun. Dalam kajian ini, ramai antara kanak-kanak berkenaan berasal daripada keluarga yang berpendapatan bulanan kurang daripada satu ribu dan ke bawah, iaitu seramai 161 orang atau 72.2%. Hanya seorang kanak-kanak dalam kajian ini berlatarkan keluarga yang berpendapatan bulanan tiga ribu ke atas. Dari segi adik beradik responden kajian di dalam keluarga, hampir separuh daripada responden kajian (105 orang atau 47.1%) mempunyai adik beradik empat hingga enam orang. Terdapat juga 56 orang responden (25.1%) yang mempunyai bilangan adik beradik seramai tujuh hingga sembilan orang (rujuk Jadual 1).

Jadual 1 Demografik responden kajian

Pembolehubah	Frekuensi	Peratus
<i>Jantina</i>		
Lelaki	75	33.6
Perempuan	148	66.4
<i>Umur</i>		
10 tahun	71	31.8
11 tahun	71	31.8
12 tahun	81	36.3
<i>Pendapatan Isi Rumah</i>		
RM1000 ke bawah	161	72.2
RM1001-RM1500	38	17.0
RM1501-RM2000	10	4.5
RM2001-RM2500	6	2.7
RM2501-RM3000	7	3.1
RM3001 ke atas	1	.4
<i>Adik Beradik</i>		
1-3 orang adik beradik	46	20.6
4-6 orang adik beradik	105	47.1
7-9 orang adik beradik	56	25.1
10-12 orang adik beradik	13	5.8

4.2 Instrumen

Instrumen yang digunakan dalam kajian ini ialah *The Good Childhood Index*. Indeks ini dibina oleh ahli jawatankuasa *The Children's Society* di United Kingdom (2010). Ia adalah satu ukuran bagi mengukur kesejahteraan subjektif kanak-kanak yang berumur lapan tahun dan ke atas. *The Good Childhood Index* digunakan untuk mengukur kesejahteraan keseluruhan yang berkaitan dengan 10 aspek hidup kanak-kanak. Contoh item adalah “Sejauh mana anda gembira dengan hubungan anda dengan keluarga?”, “Sejauh mana anda gembira dengan pilihan yang anda ada dalam kehidupan?”, dan “Sejauh mana anda gembira dengan kesihatan anda?”. Respons bagi 10 item ukuran ini diukur pada skala 10 mata, iaitu dari 0 = sangat tidak gembira ke 10 = amat sangat gembira bagi, menandakan 10 aspek tahap kesejahteraan kanak-kanak dalam hidup mereka. Skor yang tinggi menunjukkan kesejahteraan yang baik.

The Good Childhood Index juga mengandungi lima item bagi mengukur kepuasan hidup keseluruhan kanak-kanak. Contoh item ukuran ini ialah “Kehidupan saya berjalan dengan baik”, “Saya mempunyai kehidupan yang baik” dan “Saya mempunyai apa yang saya inginkan dalam kehidupan”. Respons bagi lima item ini adalah berbentuk skala *Likert* lima mata, iaitu bermula dari 1= sangat tidak setuju ke 5 = sangat setuju bagi menandakan darjah setuju atau tidak setuju kanak-kanak terhadap kenyataan item-item tersebut. Skor yang tinggi menunjukkan kepuasan hidup yang tinggi. Selain itu, *The Good Childhood Index* juga mengandungi satu item untuk mengukur kebahagiaan terhadap hidup secara keseluruhan. Item ini ialah, “Sejauh mana anda gembira dengan kehidupan anda secara keseluruhannya?”. Item ini diberi skor pada skala 10 mata dengan 0 = sangat tidak gembira ke 10 = sangat gembira.

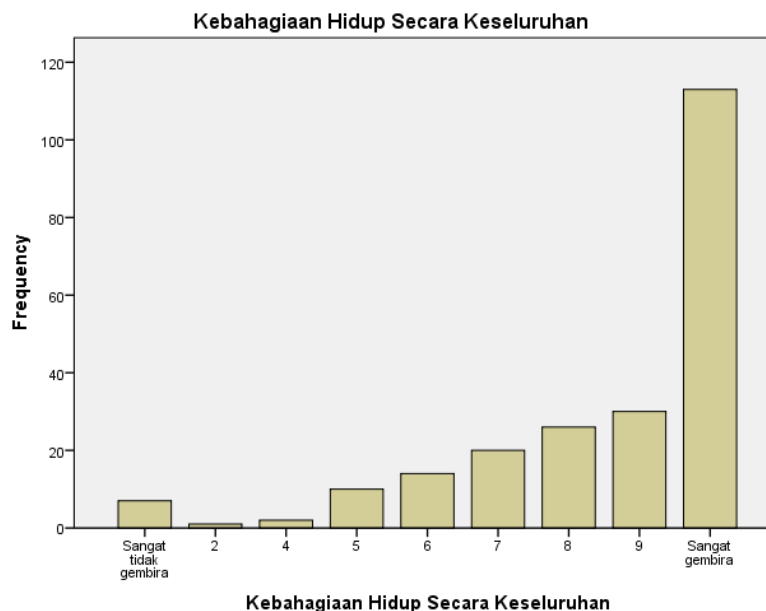
5.0 HASIL DAPATAN DAN PERBINCANGAN

5.1 Kebahagiaan Hidup secara keseluruhan Kanak-kanak Pulau Gaya

Kebahagiaan Hidup Secara Keseluruhan kanak-kanak dalam kajian ini diukur dengan satu item, iaitu "Sejauh mana anda gembira dengan kehidupan secara keseluruhan?". Item ini diberi skor dari 0 = sangat tidak bahagia hingga 10 = sangat gembira. Ringkasan skor kebahagiaan hidup secara keseluruhan kanak-kanak di Pulau Gaya ditunjukkan dalam Jadual 2 dan Rajah 1. Secara keseluruhan, hasil analisis menunjukkan kanak-kanak di Pulau Gaya adalah sangat gembira terhadap kehidupan mereka. Skor min pada skala ini adalah 8.52, yakni sekitar 4.4% daripada kanak-kanak dalam kajian ini melaporkan skor di bawah titik tengah, iaitu 5 bagi skala ini. Atau dengan kata lain, terdapat hanya 10 orang daripada 223 orang responden kajian yang melaporkan mereka adalah tidak rasa bahagia terhadap kehidupan mereka secara keseluruhannya.

Jadual 2 Kebahagiaan hidup secara keseluruhan kanak-kanak di Pulau Gaya

	Kekerapan	Peratusan
Sangat tidak gembira	7	3.1
Tidak Gembira	1	.4
Agak Tidak Gembira	2	.9
Sederhana Gembira	10	4.5
Sedikit Gembira	14	6.3
Agak Gembira	20	9.0
Gembira	26	11.7
Amat Gembira	30	13.5
Amat Sangat gembira	113	50.7

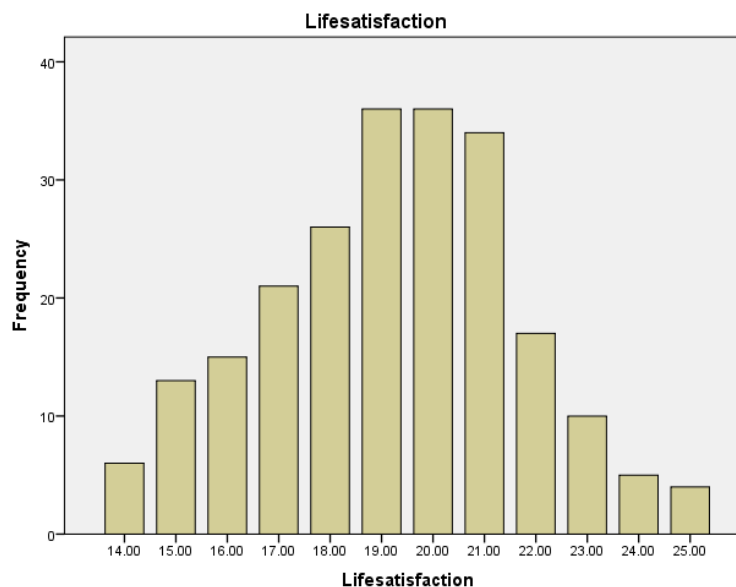
Rajah 1 Kebahagiaan hidup secara keseluruhan kanak-kanak di Pulau Gaya

5.2 Kepuasan Hidup Keseluruhan Kanak-kanak di Pulau Gaya

Kepuasan Hidup Keseluruhan kanak-kanak dalam kajian ini diukur dengan lima item. Skor bagi skala ini berlingkar di antara 5 hingga 25. Dapatan kajian juga menunjukkan secara keseluruhannya, kanak-kanak di Pulau Gaya adalah berpuashati dengan kehidupan mereka. Ringkasan skor kepuasan hidup keseluruhan kanak-kanak di Pulau Gaya ditunjukkan dalam Jadual 3 dan Rajah 2. Min skor kanak-kanak bagi skala ini adalah 19.22. Dapatan juga menunjukkan bahawa hanya terdapat 2.7% atau 6 orang daripada 223 orang kanak-kanak di Pulau Gaya yang melaporkan kepuasan hidup mereka rendah daripada skor pertengahan bagi skala ini. Sementara itu, terdapat empat orang atau 1.8% yang melaporkan tahap kepuasan hidup yang paling tinggi.

Jadual 3 Kepuasan hidup keseluruhan kanak-kanak di Pulau Gaya

Skor kepuasan Hidup	Kekerapan	Peratusan
14.00	6	2.7
15.00	13	5.8
16.00	15	6.7
17.00	21	9.4
18.00	26	11.7
19.00	36	16.1
20.00	36	16.1
21.00	34	15.2
22.00	17	7.6
23.00	10	4.5
24.00	5	2.2
25.00	4	1.8

Rajah 2 Kepuasan hidup keseluruhan kanak-kanak di Pulau Gaya

5.3 Hubungan antara Kesejahteraan Subjektif dan Kebahagiaan Hidup Secara Keseluruhan Kanak-Kanak di Pulau Gaya

Ujian analisis regresi pelbagai dengan kaedah “Enter” telah digunakan untuk menguji pengaruh faktor-faktor kesejahteraan hidup subjektif terhadap kebahagiaan hidup secara keseluruhan kanak-kanak di Pulau Gaya. Ringkasan hasil keputusan ditunjukkan dalam Jadual 3. Hasil analisis menunjukkan model regresi yang mengandungi 10 aspek kehidupan dapat menerangkan secara signifikan sebanyak 26.3% daripada varians dalam kebahagiaan hidup secara keseluruhan kanak-kanak di Pulau Gaya ($F = 7.55, k < .05$).

Dapatan kajian menunjukkan daripada 10 aspek hidup, hanya terdapat dua faktor terbahit, iaitu pilihan dalam kehidupan ($Beta = .34$) dan kesihatan dimiliki ($Beta = .24$) memberi sumbangan positif yang signifikan kepada kebahagiaan hidup secara keseluruhan bagi kanak-kanak di Pulau Gaya. Dapatan ini menjelaskan bahawa semakin banyak pilihan dalam kehidupan dan semakin baik kesihatan maka, rasa bahagia

kanak-kanak di Pulau Gaya semakin meningkat. Begitu juga sebaliknya, jika tiada pilihan bagi mereka dan kesihatan tidak baik maka, kebahagiaan hidup mereka juga adalah rendah (rujuk Jadual 4).

Jadual 4 Taburan beta piawai bagi menguji hubungan di antara faktor-faktor kesejahteraan subjektif dengan kebahagiaan hidup secara keseluruhan kanak-kanak di pulau gaya

Pembolehubah Bebas	B	β	<i>t</i>	Sig.
Hubungan Dengan Keluarga	-.11	-.09	-1.46	.15
Pilihan Dalam Kehidupan	.33	.34	5.17	.001
Benda yang Dimiliki	.03	.03	.40	.69
Kesihatan Dimiliki	.28	.24	3.67	.001
Hubungan Dengan Kawan	.05	.05	.80	.43
Keterlampiran Diri	.02	.03	.39	.70
Kehidupan Masa Hadapan	.10	.11	1.78	.08
Keadaan Rumah Ditinggal Sekolah Tempat Menuntut	-.01	-.01	-.07	.94
Penggunaan Masa	-.06	-.04	-.67	.51
Malar	.01	.01	.06	.95
	3.30		2.65	.01
R ²	= .263			
F	= 7.55			.009

5.4 Hubungan antara Kesejahteraan Subjektif dan Kepuasan Hidup Kanak-Kanak di Pulau Gaya

Hasil analisis menunjukkan model regresi yang mengandungi 10 aspek kehidupan dapat menerangkan secara signifikan sebanyak 19.2% daripada varians dalam kepuasan hidup kanak-kanak di Pulau Gaya ($F = 5.04$, $k < .05$). Dalam pada itu, dapatan juga menunjukkan faktor kesejahteraan subjektif: hubungan dengan keluarga ($Beta = .14$), pilihan dalam hidup ($Beta = .24$), benda yang dimiliki ($Beta = .21$) dan faktor keterampilan diri ($Beta = -.25$) merupakan peramal signifikan kepada kepuasan hidup kanak-kanak di Pulau Gaya.

Faktor-faktor hidup ini memberi pengaruh positif terhadap kepuasan hidup kanak-kanak kecuali faktor keterampilan diri memberi pengaruh negatif. Dapatan ini amat menarik kerana meskipun kanak-kanak yang melaporkan tidak gembira dengan keterampilan diri tetapi mereka puas hati dengan kehidupan mereka. Sebaliknya, kanak-kanak yang gembira dengan keterampilan diri menunjukkan mereka tidak puas hati dengan kehidupan mereka di pulau berkenaan. Ringkasan hasil keputusan dalam ditunjukkan dalam Jadual 5 di bawah ini.

Jadual 5 Taburan beta piawai bagi menguji hubungan antara faktor-faktor kesejahteraan subjektif dengan kepuasan hidup kanak-Kanak di Pulau Gaya

Pembolehubah Bebas	B	β	<i>t</i>	Sig.
Hubungan Dengan Keluarga	.19	.14	2.10	.04
Pilihan Dalam Kehidupan	.27	.24	3.52	.001
Benda yang Dimiliki	.23	.21	3.06	.002
Kesihatan Dimiliki	-.06	-.05	-.70	.48
Hubungan Dengan Kawan	-.01	-.01	-.18	.86
Keterlampiran Diri	-.26	-.25	-3.47	.001
Kehidupan Masa Hadapan	.02	.02	.32	.75
Keadaan Rumah Ditinggal Sekolah Tempat Menuntut	.08	.05	.71	.48
Penggunaan Masa	.19	.12	1.81	.07
Malar	.13	.12	1.78	.08
	12.52		8.28	.001
R ²	= .192			
F	= 5.04			.001

5.5 Perbincangan

5.5.1 Kebahagiaan Hidup dan kepuasan hidup keseluruhan Kanak-kanak Pulau Gaya

Majoriti kanak-kanak di Pulau Gaya menunjukkan perasaan gembira dengan kehidupan mereka. Hanya 10 orang daripada 223 sahaja yang tidak menunjukkan perasaan bahagia secara keseluruhan. Rasa tidak gembira boleh berlaku dalam masa yang singkat dan juga pada masa yang panjang (Buijzen & Valkenburg, 2003). Mungkin ada antara kanak-kanak yang berasa tidak bahagia pada tempoh masa yang singkat atau sementara. Walau bagaimanapun, tidak dapat dinafikan bahawa terdapat segelintir kanak-kanak yang berasa tidak bahagia mungkin disebabkan oleh faktor kemiskinan, kurangnya masa bersama keluarga dan persekitaran sekolah atau perumahan yang dirasakan tidak selamat (Bradshaw, 2015). Dari segi kepuasan hidup, kanak-kanak secara keseluruhannya berpuas hati dengan kehidupan mereka. Menurut

Reed (2015), walaupun konsep kesejahteraan digunakan dalam pelbagai konteks dan makna, terdapat persetujuan umum bahawa ia merujuk kepada kualiti kehidupan individu. Kanak-kanak akan lebih gembira jika mereka tinggal di rumah yang selesa, kawasan perumahan yang selamat, tidak dibuli, seronok berada di sekolah dan tidak kekurangan daripada segi material. Semua aspek ini banyak dipengaruhi oleh polisi dalam sesebuah keluarga dan hubungan dengan orang lain (Bradshaw, 2015).

5.5.2 Pengaruh Kesejahteraan Subjektif terhadap Kebahagiaan Hidup secara Keseluruhan Kanak-Kanak di Pulau Gaya

Kajian menunjukkan daripada 10 aspek kesejahteraan hidup, hanya terdapat dua faktor, iaitu pilihan dalam kehidupan dan kesihatan dimiliki memberi sumbangan positif yang signifikan kepada kebahagiaan hidup secara keseluruhan bagi kanak-kanak di Pulau Gaya. Hal ini menunjukkan semakin banyak pilihan dalam kehidupan dan semakin baik kesihatan maka, semakin bahagia kanak-kanak di Pulau Gaya. Begitu juga sebaliknya, jika tiada pilihan bagi mereka dan kesihatan tidak baik maka, kebahagiaan hidup mereka juga adalah rendah.

Pilihan hidup yang diberikan kepada kanak-kanak mempunyai hubungan dengan kebahagiaan hidup. Situasi ini mungkin juga dipengaruhi oleh polisi sosial dalam suatu negara seperti yang berlaku dalam kalangan kanak-kanak di Netherlands (Parkes, Sweeting, & Wright, 2016). Bagi kanak-kanak di Netherlands, mereka menyukai persekitaran sekolah kerana mereka mempunyai banyak pilihan ilmu yang mereka perlu pelajari di sekolah. Selain itu, hubungan yang baik dengan rakan sekolah dan guru juga penyumbang kepada kesejahteraan hidup mereka. Mereka juga tidak perlu memakai pakaian seragam untuk ke sekolah (Bradshaw, 2015). Pilihan hidup yang diberikan oleh kanak-kanak di Netherlands dapat membantu meningkatkan kesejahteraan hidup mereka. Merujuk kepada kanak-kanak di Pulau Gaya, pilihan hidup dari segi melakukan aktiviti riadah bersama kawan-kawan seperti melakukan aktiviti bmenangkap ikan bersama ibu bapa mereka, berenang dan mengikuti aktiviti komuniti di pulau mungkin antara faktor yang menyumbang kepada kesejahteraan hidup kanak-kanak di pulau Gaya.

Selain pilihan hidup, kesihatan diri juga mempunyai hubungan dengan kesejahteraan hidup kanak-kanak di pulau Gaya. Menurut Jovic-Vranes, Jankovic, Vasic, et al (2011), kesihatan adalah keupayaan individu dalam merealisasikan harapan, memenuhi keperluan atau beradaptasi dengan pengalaman hidup dan terlibat sepenuhnya dalam masyarakat. Kesihatan psikososial adalah penting dan banyak menyumbang kepada kualiti hidup individu. Merujuk kepada golongan kanak-kanak, aktiviti fizikal boleh membawa manfaat kepada kesihatan fizikal dan kesejahteraan mental kanak-kanak. Kajian mendapati kanak-kanak yang aktif bermain dapat menyumbang kepada keseluruhan aktiviti fizikal seperti aspek kognitif, sosial dan emosi (Goldstein, 2012).

5.5.3 Pengaruh Kesejahteraan Subjektif terhadap Keuasan Hidup Kanak-Kanak di Pulau Gaya

Kajian menunjukkan daripada 10 aspek kesejahteraan hidup hanya empat faktor kesejahteraan subjektif yang menjadi peramal kepada keuasan hidup kanak-kanak di Pulau Gaya. Empat aspek tersebut adalah hubungan dengan keluarga, pilihan dalam hidup, benda yang dimiliki dan faktor keterampilan diri.

Menurut Reed (2015) berdasarkan kepada laporan kesejahteraan subjektif kanak-kanak di United Kingdom, faktor hubungan dengan orang lain merupakan aspek utama dalam kehidupan mereka. Mereka mengutamakan aspek kasih sayang, sokongan sosial, hormat-memghormati, keadilan, kebebasan dan keselamatan yang semuanya diperoleh menerusi perhubungan dengan ahli keluarga dan kawan-kawan. Semua elemen ini memainkan peranan penting dalam aspek perhubungan dengan ahli keluarga. Keluarga yang mempunyai lebih banyak masa untuk berinteraksi dengan ahli keluarga akan lebih dapat mewujudkan hubungan yang mesra dan rapat antara satu sama lain. Hal ini akan menyumbang kepada kesejahteraan dan keuasan hidup kanak-kanak. Menurut Batcho (2012), kasih sayang daripada ibu bapa adalah pengaruh yang paling besar ke atas kesejahteraan kanak-kanak.

Dari segi pilihan hidup, ia juga dapat membantu meningkatkan kesejahteraan hidup kanak-kanak. Hal ini disokong oleh teori Carl Rogers yang menyatakan bahawa jika konsep sendiri, iaitu suatu yang diinginkan oleh kanak-kanak selari dengan pilihan atau pengalaman hidup mereka sebenar (diri sebenar) mereka akan lebih percaya dengan potensi diri masing-masing. Ini akan dapat membantu meningkatkan penghargaan sendiri kanak-kanak. Sebagai contoh, sekiranya kanak-kanak diberi pilihan untuk melakukan tugas atau aktiviti yang mereka inginkan tetapi dengan pengawalan daripada ibu bapa, mereka akan lebih mempunyai kesejahteraan mental yang tinggi. Namun jika sebaliknya maka, kanak-kanak akan berasa bimbang dan mengalami tingkah laku neurotik (Ciccarelli & White, 2015).

Dari segi aspek pemilikan material, konsep kanak-kanak tentang pemilikan material tidak sama dengan orang dewasa. Bagi kanak-kanak, konsep material seperti wang ringgit tidak merefleksikan pemilikan material secara berlebihan walaupun mereka berpendapat ia sangat penting untuk mereka (Reed, 2015). Walaupun terdapat kenyataan bahawa 'wang tidak boleh membeli kebahagiaan' namun, secara realiti kemiskinan boleh memberi kesan ke atas konsep kegembiraan kanak-kanak contohnya kekurangan sumber asas, kekurangan akses kepada penjagaan kesihatan, dan kekurangan masa bersama keluarga (Park & Peterson, 2006).

Penampilan fizikal juga merupakan salah satu sumber penting yang menyumbang kepada kesejahteraan dan kegembiraan individu. Hal ini jelas di mana kajian oleh Holder dan Coleman (2008) mendapati kegembiraan dalam kalangan kanak-kanak mempunyai hubungan dengan populariti dan penampilan diri mereka. Menurut Macconville (2017), kanak-kanak yang memfokuskan kepada penampilan diri mereka cenderung berasa bimbang dan ini menyebabkan mereka berasa agak sukar untuk mendapatkan kawan, menerima pujian, mengenalpasti kekuatan diri dan bersama dengan orang lain. Situasi ini seterusnya akan menyebabkan mereka kurang memberikan fokus dalam aktiviti di sekolah, sukan dan lain kemahiran hidup.

6.0 KESIMPULAN

Kanak-kanak merupakan bakal peneraju kepada pembangunan negara pada suatu hari nanti. Adanya kesejahteraan dan keuasan hidup yang dikecapi sejak dari awal kanak-kanak pastinya akan membawa kepada kesejahteraan fizikal dan minda secara keseluruhan. Hal ini jelas di mana menurut Ben-Arieh dan Shimon (2014), kesejahteraan hidup mempengaruhi kehidupan kanak-kanak sama ada pada masa kini dan masa akan datang. Kesejahteraan hidup yang berterusan semenjak dari zaman kanak-kanak lagi akan dapat membantu menyumbang kepada kejayaan hidup kanak-kanak apabila dewasa kelak. Namun terdapat banyak faktor yang perlu diberi perhatian dalam usaha untuk mewujudkan persekitaran yang boleh menyumbang kepada kesejahteraan keuasan hidup kanak-kanak. Kesejahteraan dan

kepuasan hidup kanak-kanak banyak dipengaruhi oleh pelbagai pihak seperti keluarga, rakan sebaya, guru, komuniti dan juga polisi sosial dan pendidikan yang dilaksanakan dalam sesebuah negara. Diharap kajian pada masa akan datang akan dapat memfokuskan faktor-faktor lain yang dapat menyumbang kepada kesejahteraan dan kepuasan hidup kanak-kanak selain dari faktor yang dibincangkan dalam kajian ini.

Rujukan

- Anderson, A. R., Christenson, S. L., Sinclair, M. F., & Lehr, C. A. (2004). Check and connect: The Importance Of Relationships For Promoting Engagement With School. *Journal of School Psychology, 42*, 95–113.
- Adriaansens, H. (1994). Citizenship, Work and Welfare. In Steenbergen, B. V. (ed.). *The Condition of Citizenship*. London: Sage Publication.
- Anggraeni, R. A. (1996). Kesejahteraan Sosial Dalam Perspektif Pembangunan Berwawasan Martabat Manusia. Dlm. M. Zainuddin Fananie (ed.). *Pembangunan Berwawasan Martabat Manusia*. Jawa Tengah: Muhammadiyah University Press, Universitas Muhammadiyah Surakarta.
- Asmah Ahmad & Rosniza Aznie. (2011). Peralihan Demografi Dan Kesejahteraan Sosial Masyarakat Melayu: Suatu Perbandingan antara Malaysia dan Kemboja. *Jurnal Sains Sosial dan Kemanusiaan, 6*(1), 115-123.
- Batcho, K.I. (2012). Childhood Happiness: More Than Just Child's Play, *Psychology Today*, dimuat turun daripada <https://www.psychologytoday.com/blog/longing-nostalgia/201201/childhood-happiness-more-just-childs-play>.
- Ben-Arieh, A., & Shimon, E. (2014). Subjective Well-Being And Perceptions Of Safety among Jewish and Arab children in Israel, *Children and Youth Services Review, 44* 100–107.
- Bradshaw, J. Child Ind Res (2015). Subjective Well-Being and Social Policy: Can Nations Make Their Children Happier? 8, 227-241, [Doi.org/10.1007/s12187-014-9283-1](https://doi.org/10.1007/s12187-014-9283-1).
- Camfield, L., Streuli, N. & Woodhead, M. (2008). *Children's Well-Being In Contexts Of Poverty: Approaches To Research, Monitoring And Participation*. Young Lives Technical Note No. 12, August.
- Ciccarelli, S.K., & White, J.N. (2015). *Psychology*, UK: Pearson.
- Collins, D., Jordan, C. & Coleman, H. (2007). *Introduction To Family Social Work* (2nd ed). Belmont: Thompson.
- Diener, E., Suh, E., Lucas, R., & Smith, H. (1999). Subjective Well-Being: Three Decades Of Progress. *Psychological Bulletin, 125*, 276–302.
- Dolgoft, R. & Felstein, D. (2000). *Understanding social welfare* (5th ed). Boston: Allyn & Bacon.
- EPU. (2011). *Kualiti hidup Malaysia 2011*. Putrajaya: Unit Perancang Ekonomi Jabatan Perdana Menteri.
- Fraser, N., dan Gordon, L. (1994). Civil Citizenship Against Social Citizenship. In Steenbergen, B. V. (ed.). *The Condition of Citizenship*. London: Sage Publication.
- Gabhainn, N. S. & Sixsmith, J. (2005). *Children's Understandings Of Wellbeing*. Dublin: The National Children's Office.
- Goldstein, J. (2012). *Play in Children's Development, Health And Well-Being*. UK: Oxford University Press.
- Haris Abd.Wahab. (2010). *Kesejahteraan Sosial Dan Pembangunan Komuniti: Pendekatan dan indikator*. Kertas dibentang di Seminar Serantau Islam dan Kesejahteraan Sejangat Universiti Malaya, Kuala Lumpur.
- Holder, M.D., & Coleman, B. (2008). The Contribution Of Temperament, Popularity, And Physical Appearance To Children's Happiness, *Journal of Happiness Studies, 9*, 279-302. [DOI 10.1007/s10902-007-9052-7](https://doi.org/10.1007/s10902-007-9052-7).
- Huebner, E. S. (1991). Correlates of Life Satisfaction In Children. *School Psychology Quarterly, 6*, 103–111.
- JKMM. (2015). *Akta Mahkamah Juvana*. Retrieved from <http://www.jkm.gov.my>.
- Jovic-Vranes, A., Jankovic, J., Vasic, V. et al. *cent.eur.j.med* (2011). Self-perceived Health And Psychological Well-Being Among Serbian Schoolchildren And Adolescents: data from National Health Survey 6: 400. <https://doi.org/10.2478/s11536-011-0035-z>.
- Kruger, P. S. (2011). Well-Being – The Five Essential Elements. *Applied Research Quality Life, 6*, 325-328.
- Lembaga Penduduk dan Pembangunan Keluarga Negara (LPPKN). (2014). Malaysian Well-being Index Study 2011. *Popinfo Malaysia*, Issue 1. Kuala Lumpur: LPPKN & KPWK.
- Levasseur, M., Richard, L., Gauvin, L. & Raymond, E. (2010). Inventory and Analysis Of Definitions Of Social Participation Found In The Aging Literature: Proposed Taxonomy Of Social Activities. *Social Science Medicine 71*(12): 2141-2149. [doi: 10.1016/j.socscimed.2010.09.041](https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2010.09.041)
- Lindstrom, M., Hanson, B.S. & Ostergren P.O. (2001). Socioeconomic Differences In Leisure Time Physical Activity: The Role Of Social Participation And Social Capital In Shaping Health Related Behavior. *Social Science and Medicine 52*(3): 441-451.
- Macconville, R. (2017). *Positive Body Image For Kids: A Strengths-Based Curriculum For Children Aged 7-11*. UK: Jessica Kingsley Publishers.
- Majlis Kebajikan Kanak-kanak Malaysia (MKKM). (2011). *Latar belakang MKKM*. Retrieved from <http://www.mkkm.gov>.
- Midgley, J. (1995). *Social Development: the Developmental Perspective In Social Welfare*. London: Sage Publication.
- Noraini M. Noor, Ghandi, A. D., Ismahalil Ishak & Saodah Wok. (2012). Development of Indicators For Family Well-Being in Malaysia. *Social Indicator Research*. [doi: 10.1007/s11205-012-0219-1](https://doi.org/10.1007/s11205-012-0219-1)
- Park, N., & Peterson, C. (2006). Character Strengths And Happiness Among Young Children: Content Analysis Of Parental Descriptions, *Journal of Happiness Studies, 7*, 323-341.
- Parkes, A., Sweeting, H., & Wright (2016). What Shapes 7-Year-Olds' Subjective Well-Being? Prospective Analysis Of Early Childhood And Parenting using the Growing Up in Scotland study, *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology, 51*(10), 1417–1428.
- Reed, M. (2015). *The Subjective Well-Being Of Children in the UK*. UK: The Good Childhood Report.
- Siti Hajar Abu Bakar Ah, Noralina Omar & Zaiton Azman. (2017). Penyertaan Sosial dan Indeks Kesejahteraan Sosial Subjektif Kanak-Kanak Miskin di Malaysia. *Akademika 87*(2), 105-118.
- Siti Hajar Abu Bakar Ah. (2011). *Kebajikan sosial: teori dan praktis*. Kuala Lumpur: Penerbit Universiti Malaya.
- Siti Hajar Abu Bakar Ah. (2012). *Kesejahteraan Sosial: Makna, Pendekatan Dan Strategi Pengoperasiannya*. Prosiding Konvensyen Kebangsaan Pengukuhan Kepimpinan IPT dalam Transformasi Sosial Negara, 1-14. AKEPT, Majlis Profesor Negara & USM.
- Suldo, S. M., Riley, K. N., & Shaffer, E. J. (2006). Academic correlates of children and life satisfaction. *School Psychology International, 27*, 567–582.
- Vecchio, G. M., Gerbino, M., Pastorelli, C., Del Bove, G., & Caprara, G. V. (2007). Multifaceted self-efficacy beliefs as predictors of life satisfaction in late adolescence. *Personality and Individual Differences, 43*, 1807–1818.
- The Children's Society. *The Good Childhood Index* (2010). Retrieve on 28 October, 2017 from <https://www.childrenssociety.org.uk/what-we-do/research/well-being/background-programme/good-childhood-index>.
- Zimmerman, S. (1992). *Family Policies And Family Well-Being: The Role Of Political Culture*. Sage: Newbury Park.
- Zullig, K. J., Huebner, E. S., Patton, J. M., & Murray, K. A. (2009). The Brief Multidimensional Students' Life Satisfaction Scale—College Version. *American Journal of Health Behavior, 33*, 483–493.